

Vormsi kultuurist 12.05.2018

20 inimest

- Kultuuri teemad on tihedalt seotud sellega, kuidas on kohapeal jagatud omand. 1940ndate alguses tehtud ühismaade jagamise kava ei jõutud ellu viia. Taasiseseisvumisjärgne maareform toimus 1940. aasta kaardi alusel ja see on tekitanud üksjagu vastuolusid sellega, kuidas saar tegelikkuses toimib (nt avalike teede võrgu ja erakinnistute seos). Arengukava võiks püüda selle vastuoluga tegeleda.
- Vormsil on väga erineva vanusega inimtegevuse jälgi, erinevaid kihte (nt teed, kirik ja surnuaed, pärast 1944 aastal tekkinud katkestuse jäljed jne).
- Okupatsiooni ajal hakkas tekkima uus, piiratud liikumisega piiritsooni kultuurikeskkond - elustiil, väärtushinnangud.
- Unikaalne ongi nende kahe, ajaloolise ja katkestusest mõjutatud kultuurikeskkonna, koos eksisteerimine.
- Võrreldes nt Kihnuga on erinevus selles, et Kihnus jätkus kogukondlik kestmine ka pärast 1944. aastat (sh suuline pärand jms).
- Võrreldes Ruhnuga on Vormsi enam tsiviliseeritud, Ruhnu rohkem meretagune. Ühine on teatud olek ja vabadus, samuti katkestuse fenomen.

Sõnad või sõnapaarid, mis seostuvad Vormsiga

- Rannarootsi (nimed, arhitektuur, ajalugu, pillimäng, rahvariided jmt), meri, loodus
- Meri, vabadus (priius, millest Vormsi inimene ei loobu - vabadus oma elu ise korraldada), loodus.
- Eraldatus (meri on vahel; mitte kinnine vaid tihedalt integreeritud, samas seisundina eraldatud), ajalooline pärand, vabadus (väljastpoolt tulijana on selline tunnetuslik ja mentaalne vabadus oluline).
- Vanavanemate hauad (kiriku taastamine), sünnikodu (põlistalu), kultuuriruum, meretagune asi (ühegi riigi seadus pole meretagusel maal 100% kehtinud).
- Kodu, töö, vaba valik (valik korraldada oma elu nii, et teen, mis meeldib); Vormsil pole kellaajal suurt tähtsust, elu käib rohkem aastaegade järgi; kaugtöö on tegelikult lähitöö.
- Loodud paradiis (vabadus, meri, mets, jaht), kodu (kogudus ja kogukond), ajalugu (pärand, peidetud tähendused; salapära, mis ootab avastamist).
- Külamiljöo (täiesti eriline keskkond, vähe nõukogulikku arhitektuuripärandit).

- Turvalisus (kompleks erinevatest asjadest – hingerahu, alateadlik tunnetus, mis loob hea enesetunde; nt unustad sae metsa ja kahe nädala pärast on see seal endiselt alles)¹.
- Inimesed (erinevad põlvkonnad, kes on saarele oma jälje jätnud). Tunnetuslikult kulub vormsilaseks saamiseks umbes kümmekond aastat.
- Usaldus (selleta pole elu väikesaarel võimalik). Juba rannarootsi traditsioonis tähtsustati usaldust suurel määral ning selle kuritarvitajatele olid ette nähtud ranged karistused.

Kuidas nähakse Vormist väljastpoolt?

- Tundmatu ja kauge, „kunagi käisin klassiekskursioonil“.
- Muuseumikülaliste emotsioon ja tagasiside on väga positiivne.
- Rattaga matkamise koht. Loodusmatkad. Metsik koht. Samas teenustega (telkimiskoht, tualetid jne) võrdlemisi kehv seis.
- Vormsi on koht, kuhu kõik inimesed ei tulegi ja see on omamoodi hea. Sage võrdlus teiste väikesaartega (Kihnu, Ruhnu).
- Kes on korra käinud, soovivad perega tagasi tulla, avastuste koht ka eestlastele.

Kuidas on lood kultuurist osasaamisega?

- Kohalik teeb tihtilugu ise kultuuri.
- Kohalikku lehte lugedes tekib tunne, et kõikidel üritustel ei jõua ära käia.
- Saar on piisavalt väike, et teha ise midagi. Tegijad ja publik kohapeal olemas.
- Teatri ja kino võimalusi on saarel piisavalt, huvilisi pigem vähe. Mida sooviksid inimesed, kes täna neil üritustel ei osale, näha sooviks?
- Ehk soovib vormsilane pigem saarelt ära käia, et kontserte või etendusi külastada. Siin on erinevus püsielanike ja teiste vormsilaste vahel.
- Inimesed, kes üritustel ei osale, on sageli lihtsalt teiste prioriteetidega ja tulevadki saarele tegema midagi muud.
- Sageli on inimestele lihtsalt oluline ka teadmine, et üritustel käimise võimalus on iseenesest olemas.
- Teadlikkus või teadmine ürituste sisust vmt võib samuti mõjutada (nt jazzkontserdi kuulamine jms).
- Pakkumist mõjutab ka erinevus turismihooaja ja talvise aja vahel. Ühel juhul on rõhuasetus tuua siia väljastpoolt külalisi, kes tulevad konkreetsest üritusest osa saama. Teistsugune näide on näiteks Olavipäev, mis on rohkem kohalikega seotud. Talvine kultuurielu on täiesti omaette nähtus.
- Seltsielu võiks saarel rohkem olla.
- Neli korda aastas toimub projektikonkurss, mille kaudu saab vallalt raha küsida. Voorudes küsitakse rohkem, kui eelarve mahud võimaldavad.

¹ Umbes paarkümmend aastat tagasi käidi majades ja suvilates tihedamini vargil (eriti jäätee ajal); viimasel ajal on need vähenenud, kuid päris ära pole vargused siiski kadunud.

Mis on täna kõige põletavamad probleemid, millele peame kultuurivaldkonnas lähitulevikus lahendusi otsima?

Probleem	Lahendus
Milline on Vormsi kultuur, mida soovime elus hoida?	
Kuidas peatada ajalooliste hoonete lagunemine, hävinemine? Mõisakompleks, ajaloolised rajatised (kuurid, ahjud jt).	Vormsil tööle asuvad inimesed saavad selgema sihi prioriteetide kohta, juhuslikkuse vähendamine.
Kui suur osa tegevusest peaks edendama ja populariseerima kohalikke vaimset kultuuripärandit? Milline on pärimuskultuuri (kõrgkultuuri) ja meelahutuslikuma kultuuri vahekord?	Mitte vastanduda. Mõlemal suunal on oma roll, samuti on meelelahutuslikumal kultuuril aeg-ajalt roll tuua huvilisi lähemale ka pärimuskultuurile. Muuseum vajab suuremat toetust.
Kas kultuuri osakaal valla eelarves peaks olema suurem? Kui hästi oskab vald hinnata kultuuri antava raha laiemat mõju?	
Me ei tunne maad, kus elame. Kultuur on metsas peidus, ta pole sealt kadunud (vääriselupaigad).	Koolil võiks olla koolimets, kus lastel on kohustus koos õpetajate ja vanematega metsa korrastada ja hooldada. Omanikutunde loomine ja vastutuse suurendamine.
Kuidas jõuaks Vormsi unikaalsed kultuurinähtused vaimse kultuuripärandi nimistusse? Pole kultuuripärandi teema eestvedajaid, teema arendamine on killustunud, puudu on sidusus.	Nt <i>talharpa</i> ehk hiiu kannel. Tegeleda põhjustega, miks Vormsi kohta selliseid sissekandeid pole (taustal järjepidevuse katkemine, peamine põhjus administratiivne võimekus ja süsteemsus). Vormsi vajab edulugu, mis ka teisi teemasid kannaks (nt kirik, rõngasristid). Vormsil iseenesest rikas kultuuripärand.
Mõisa kultuurilugu on läbi uurimata. See on ammendamatu lugude jmt allikas.	
Koduloo uurimine (ka kooli tasandil) on soiku jäänud.	Koduloo tundmise tähtsustamine õppetöös.
Vormsil pole oma juurte pealt kasvanud koolidirektorit.	
Muuseumiga seotud koostöö (teised muuseumid Haapsalus ja mujal) on hõre.	
Vormsi ajalugu käsitlev muuseum või ekspositsioon on puudu.	
Loodushoiuga seotud tasakaal on ohus, toimuvad mitmed negatiivsed arengud.	
Kalapüügi traditsioon on hääbumas.	
Jahiselts ei tegele hetkel jahimajandusega.	

- Paljud teemaarendused jõuavad koolini, sealt kaudu kodudeni. Kooliga seotud mõjud on väga suured.

- Kultuuri suvelaagrites on käsitletud paljusid põnevaid Vormsiga seotud teemasid.
- Koostöö Haapsaluga – päev Vormsil jne. Toimunud on ühised koolitused, toodetud (inglisekeelseid) voldikuid, tegeletud museaalide arvepidamise, kodulehe jmt.
- Koostöö Rannarootsi Muuseumiga, Rootsi-Mihkli kirikuga, nt reisipaketid Viimsi-Vormsi (koos kontserdiga jmt). (ERM korraldab Olavipäeval rannarootsi toiduga seotud ürituse.)
- Eestis on vähe inimesi, kes oskavad sisustada mõisteid ühismets ja metsaühistu. See ei tähenda kolhoosi.
- Teadlikkus metsaomandist ja maaomandist on madal.
- Teemadena võiks olla markeeritud ka jahindus ja kalapüük, Vormsi elustiili lahutamatu osa. Vormsi suurim organisatsioon on jahiselts.
- Vormsi võiks olla üks suur looduskaitseala, piirkond kus inimesed saavad rahulikult toimetada ja kus on maandatud see risk, et väljastpoolt tulevad maaomanikud kasutavad ebamõistlikult saarel olevat ressursi. Ka Vormsile tulev turist võiks olla vaimustuses sellisest reservaadilaadsest keskkonnast ning kes on valmis järgima selliseid vabatahtlikult-kohustuslikke traditsioone.
- Vormsil on toimumas uue pärandi sünn, mida täna keegi väga ei uuri ja ei jälgi.
- Olemuselt on kogu Vormsi üks suur muuseum.